

Nordmenn i WHO

Michael 2011;8: 222–227.

Verdens helseorganisasjon (WHO) var i sin første periode sterkt preget av Karl Evang og Torbjørn Mork, som til sammen representerte Norge i Verdens helseforsamling i nesten 40 år. Få nordmenn har vært ansatt i organisasjonens sekretariat, men rundt århundreskiftet, da Gro Harlem Brundtland var generaldirektør, var det åtte nordmenn i ledende stillinger. Nå er det knapt en eneste nordmann i WHOs hovedkvarter i Genève.

Når man skal si noe om nordmenn i Verdens helseorganisasjon (WHO), er det naturlig å ta utgangspunkt i organisasjonens spede begynnelse i årene etter Den andre verdenskrig, og den helt sentrale rolle som Karl Evang (1902-81) spilte den gang.

Karl Evang var ikke kun en pioner i «public health» i Norge etter krigen – han var også en visjonær og kreativ kraft i dannelsen av WHO. Som ett av 18 medlemmer i «the Interim Commission» hadde han en avgjørende innflytelse på formuleringen av WHOs konstitusjon – et policydokument som helt til i våre dager blir referert til som internasjonalt helsearbeids «Magna Carta».

Kommisjonen møttes ca hver 4. måned i 1946-1948, og hadde som hovedoppgaver å sørge for konstitusjonens ratifisering av de 66 land som verden den gang utgjorde – mot dagens 192 medlemsland i WHO. Deretter valg av Organisasjonens første Executive Secretary (senere generaldirektør), arbeid med en rekke praktiske spørsmål forbundet med budsjett og finans, administrasjon, tekniske spørsmål, relasjoner til FN og andre organer, samt planlegging av det første World Health Assembly.

For såvel medlemsland som ansatte, er det ting ved konstitusjonen som i dag virker nokså ulogisk og kompliserende, – særlig med hensyn til organisasjonens regionale struktur, hvor regionsdirektører i realiteten velges av

Karl Evang, malt av Harald Dal (1902-72).

regionens medlemsland samt styret, og hvor generaldirektøren *de facto* står helt på sidelinjen. Det er vanskelig å forestille seg tilsvarende ordninger i andre store multinasjonale organisasjoner i dag. For å ta et eksempel, ville det være nokså tvilsomt om Bill Gates ville finne seg i at øverste leder for Microsofts Europakontor skulle utpekes av brukerforeninger i de respektive europeiske land, uten noen som helst innflytelse fra ham selv.

Problemet som «the Interim Commission» sto overfor var imidlertid at i 1946, da konstitusjonen ble utformet, fantes det allerede en internasjonal helseorganisasjon for Nord-og Sør Amerika – «the Pan-American Health

Bureau» – dannet i 1909, som ikke på noen måte ville la seg underordne en ny og uprøvet organisasjon, uten å ha sikre garantier for sin egen autonomitet og sin egen eksisterende konstitusjon. Løsningen ble således å strukturere alle WHO's seks regioner på noenlunde samme basis, og med den utstrakte grad av autonomi som fortsatt eksisterer i dag.

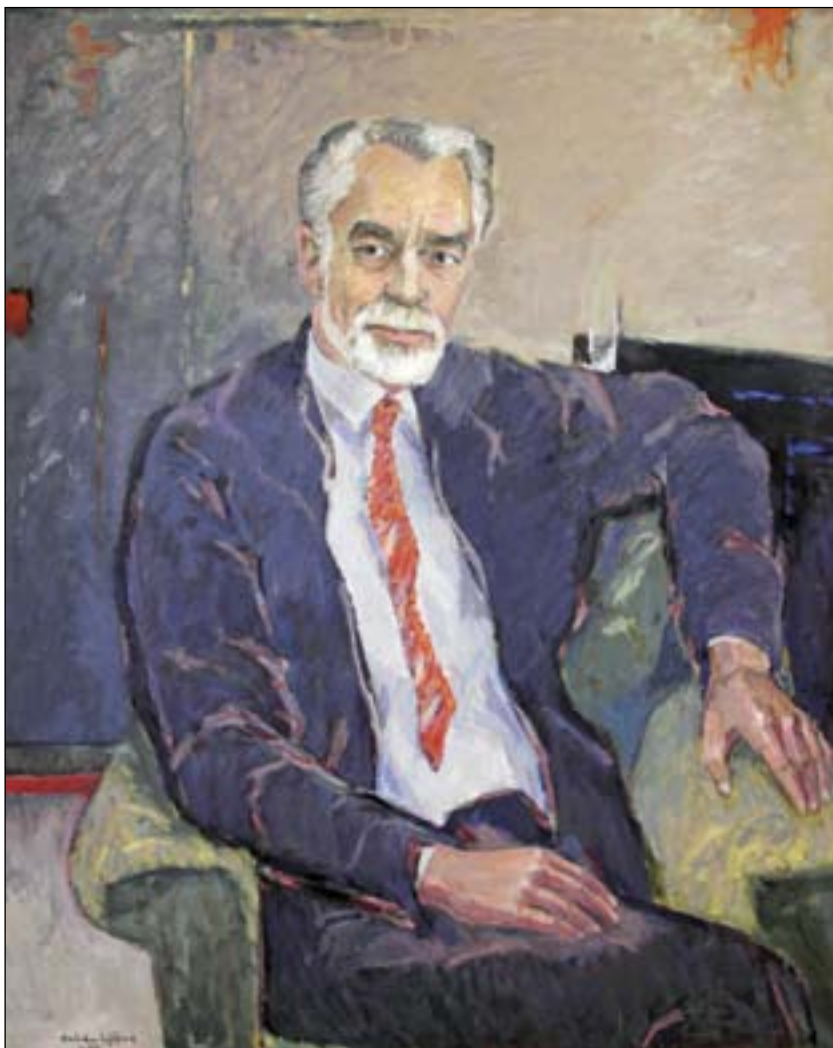
Nordmenns rolle i WHO's styrende organer

Karl Evangs innflytelse i WHO gikk imidlertid langt utover hans innsats i utformingen av konstitusjonen og arbeidet i «the Interim Commission.»

Han var Norges hoveddelegat til World Health Assembly i nesten to tiår, og sammen med sin etterfølger Torbjørn Mork (1928-92), gav han Norge en helt unik stilling i WHO's styrende organer. Evang og Mork til sammen representerte Norge i 37 sammenhengende år i helseforsamlingen og tidvis i styret: intet annet land har noensinne kunne varte opp med en slik kontinuitet i sin representasjon i WHO, eller med to så høyt respekterte foregangsmenn innen internasjonalt helsearbeid.

Begge hadde også en utstrakt og kanskje medfødt skepsis til politikere: Et hovedpunkt for Evang i arbeidet med konstitusjonen var å gjøre WHO til et uavhengig teknisk organ, med sitt eget budsjett og sine egne medlemsland, – og ikke kun bli en integrert del av FN, som for eksempel UNICEF eller UNFPA – nettopp fordi målet var å gjøre organisasjonen fri for politisk innflytelse, og kun styrt av helsefaglige hensyn. Det var også derfor at medlemmer til Styret i utgangspunktet skulle velges kun på bakgrunn av deres helsefaglige erfaringer og kunnskap, og ikke som representanter for sitt land. Ifølge «the Rules of Procedure of the Executive Board» kunne medlemmer derfor heller ikke uttale seg på sitt hjemlands vegne i debattene, men istedenfor måtte bruke følgende formulering når de tok ordet: «In a country I know well». Torbjørn Mork utviste den samme skepsis. Jeg husker en gang i slutten av 1980-årene – Mork var Formann i Committee B i Assembly og jeg var sekretær, hvilket gjorde at vi arbeidet svært nært sammen under de 2 ukene hvor møtene foreløp. Mork hadde med seg et utvalg av helsefaglig personell fra direktoratet i Oslo for å følge de forskjellige sakene på dagsordenen, og i tillegg vrimlet det med folk fra Norges FN – delegasjon i Genève. På et tidspunkt husker jeg at jeg spurte ham hvordan han la opp arbeidsfordelingen på møtene mellom sine egne folk fra direktoratet og de som kom fra delegasjonen. Til svar sa han: «*Nei, du vet, de springer jo mest i veien for oss..*»

Jeg lærte meg å sette stor pris på Morks mange gode menneskelige egenskaper og ikke minst hans praktfulle sans for humor. Mitt arbeid med ham i Committee B var et par år etter Tsjernobyl-ulykken, og en aften fortalte

Torbjørn Mork, malt av Halvdan Ljønsøe (1929-2006).

han meg følgende lille historie: Noen dager etter ulykken i Tsjernobyl hadde han sittet og arbeidet sent på kontoret i Oslo, da vekten ringte ham. Vekten sa at det sto en kvinne i resepsjonen som insisterte på å snakke ham. Mork sa da til vekten at klokken var over 8 om kvelden, og at han var i ferd med å pakke sammen. «*Men, dr Mork, hun insisterer – hun sier hun har blitt selvlysende!*» «*Si til rette vedkommende*», sa Mork på sin klingende Hordalandsdialekt «*at jeg er allergisk mot selvlysende damer – spesielt etter klokken 8 om kvelden.*»

Norges innflytelse i WHO's styrende organer går imidlertid lengre enn Evang og Mork: Vi hadde også gleden av en meget aktiv Eldrid Nordbø (f. 1942), alltid godt støttet av Per Wium, gjennom flere år på begynnelsen av 1990-tallet – både i Helseforsamlingen og i Europakontorets «Standing Committee.» Hennes og Ambassadør Oscar Wernøes styrke og integritet var faktisk helt avgjørende i en meget vanskelig prinsippsak som kom opp i 1993, og som direkte involverte daværende generaldirektør Hiroshi Nakajimas (f. 1928) forsøk på å kjøpe seg til gjenvalg blant noen av organisasjonens styremedlemmer.

Og nå sist, men ikke minst, vil Norge bli representert i styret av Bjørn-Inge Larsen for de neste tre år fra og med 2011. Det er en spennende tid med store utfordringer som WHO nå står over for. For alle oss som kjenner Bjørn-Inge, er jeg imidlertid ganske sikker på at han vil fullt leve opp til «arven» fra Evang, Mork og Nordbø, og til Norges renommé som en av organisasjonens absolutt viktigste inspirasjonskilder og samarbeidspartnere gjennom tidene.

Nordmenn i sekretariatet

Selv om antall ansatte fra Norge har vært beskjedent – jeg tror ikke det har vært stort mer enn 30-40 ansatte samlet i løpet av de vel 60 år WHO har eksistert – har de ofte innehatt helt sentrale stillinger i organisasjonen.

I utgangspunktet er antall ansatte fra hvert medlemsland regulert – om enn løselig – av en skala basert på landets bidrag til organisasjonens «medlemskontingent» – eller regulær-budsjett. Prosentandelen av regulær-budsjettet er videre utregnet etter en algoritme som brukes i hele FN-systemet, og som er basert på 3-4 parametre, hvorav landets befolkning og per capita brutto-nasjonalprodukt er de to viktigste. Siden Norge er et lite land med lav befolkning, er vår «medlemskontingent» også ganske lav. I de ca 30 år jeg var ansatt i WHO lå denne skalaen for Norges vedkommende på 2 – 8 ansatte, og har sannsynligvis ikke beveget seg noe særlig siden da.

Denne måten å fordele profesjonelle stillinger på, er etter hvert blitt fullstendig foreldet, siden regulærbudsjettet nå ikke utgjør stort mer enn 20 % av WHO's totale ressurser, og siden for eksempel Norge, med en liten «medlemskontingent», har utviklet seg til å bli en av organisasjonens absolutt største ytere av frivillige bidrag (totalt over 130 millioner USD i 2008-2009).

I en årrekke i 1970-1980 årene lå antall norske ansatte i Sekretariatet rundt 5-6, med Jo Asvall som Director, Programme Management, i EURO i spissen, og med 4-5 av oss øvrige med relativt beskjedne stillinger på hovedkontoret i Genève.

Etter hvert kom så Tore Godal inn som direktør for Tropical Disease Research,. Noen av oss andre fikk etter hvert også ledende stillinger, og Jo Asvall etterfulgte Leo Kaprio som regionsdirektør i København.

Virkelig fart i sakene ble det imidlertid først i 1998-99. I en kort periode var Norge representert ikke bare med generaldirektørstillingen (Gro Harlem Brundtland), men også regionsdirektøren for Europakontoret (Jo Asvall), en assisterende generaldirektør (Jonas Gahr Støre), direktør for Tropical Disease Research (Tore Godal), direktør for Budget and Management Reform (undertegnede), samt tre senior staff også i stillinger tilsvarende direktørnivå (Harald Siem i Emergency and Humanitarian Action; Georg Petersen, WHO Representative i Indonesia og Eigil Sørensen, WHO Representative i Nord-Korea).

Jeg tror ikke noe annet land noensinne har kunnet vise til en tilsvarende tyngde i sin representasjon i WHO, og en representasjon som ikke på noen måte alene kunne tilskrives Gro Harlem Brundtlands ankomst som generaldirektør. Kun Jonas Gahr Støre kom inn som en direkte følge av hennes valg som øverste leder – mens resten av oss hadde våre stillinger i kraft av lange ansettelse og karriereprogresjoner lenge før Harlem Brundtlands ankomst i juli 1998.

Denne litt ekstreme representasjon varte imidlertid ikke lenge: Både Tore Godal, Jo Asvall, Jonas Gahr Støre og Harald Siem sluttet i løpet av kort tid, og i 2003 frasa også Gro Harlem Brundtland seg gjenvalg. I 2005 var kun Eigil Sørensen tilbake, nå som WHO Representative i Papua New Guinea, og i dag er det ingen nordmenn blant WHO's senior staff, så vidt meg bekjent.

Så, det går opp og ned her i verden. Hva fremtiden vil bringe, er det som kjent vanskelig å spå om – men at WHO, på tross av et på mange måter tungrodd byråkrati, også kan tilby en helt unik arbeids-tilfredsstillelse og motivasjon for unge, kvalifiserte nordmenn er i alle fall helt klart.

Jeg tror ingen av oss som har arbeidet der i noen tid ville si noe annet.

*Helge K. Larsen
Emiliekiildevej 45A
DK-2930 Klampenborg
Danmark
helgelarsen123@hotmail.com*

(Helge K. Larsen var ansatt i WHO 1973 –1978, deretter 1980 – 2004)